

stílus kutatás módszertani kérdéseihez. Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyvében és klny-ban is) újabb érveket sorakoztat fel Kármán szerzősége mellett, ráirányítva a figyelmet az elbeszélés archaikus stílusára. A stilisztikai bizonyítás mellett lényegesen tartom Némédinek azt az érvét is, hogy Kazinczy röviddel azelőtt adott példát az archaizálásra az Orpheusban: *Keresztes Bálint* című versének régies helyesírású, gótbetűs közlésével. A középkoriasság tehát nemcsak tematikában, hanem stílusban és tipográfiában is megjelent a romantikát előkészítő „osszianista” kezdeményezések között. A *Fejvesztés* darabosságait a félig-meddig sikerült archaizálás jól megmagyarázza, így ez nem lehet döntő érv Kármán szerzősége ellen.

Aki az Uránia közleményeinek többségét Kármánnak tulajdonítja, annak vállalnia kell a magyarázatot a cikkeken igen eltérő tematikájáról és színvonaláról. S meg kell kísérelnie emellett annak az ellentmondásnak feloldását is, hogy az eredetiség mellett oly szenvedélyesen állást foglaló Kármán József számos fordítással, s elég jelentéktelennel terheli meg folyóiratának lapjait.

A Gálos és Némédi között indult, de le nem zárt vita egyik tanulsága, hogy a részletvizsgálatoknak, stíluskritikai elemzésnek még tág tere van e korszak irodalmában, főként a prózai műveknél. Az Uránia problémát sem tekinthetjük véglegesen elintéztnek, de nyilvánvalóan nem kell már visszatérnünk Pintér kényelmes negatív felfogásához.

Gálos Rezső könyve igen találóan fejtegeti Kármán kapcsolatát a szabadkőművességgel, előrehaladását a szervezet ranglétráján. Megismertet baráti körével, amely egyebek közt a szabadkőműves mozgalomba is eljuttatta. Egy ponton nem érezzük meggyőzőnek fejtegetését: a pietista és szabadkőműves miszticizmus összekapcsolásában.

A Kármán-családban kétségtelenül érvényesült német pietista hatás, de ez semmiképpen nem volt misztikus színezetű. Id.

TINÓDI-KIADVÁNYOK

Tinódi-emlékkönyv

Összeállította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Horváth István Károly és Naszádos István. A Sárvári Községi Tanács kiadványa. Szombathely, 1956, 207 l.

Tinódi Sebestyén halálának négyszázados fordulója alkalmával Sárváron Tinódi-napokat rendeztek és az ősi vár művészettörténeti emlékekben gazdag lovagtermében ünnepi előadásokon idézték Tinódit és irodalmunk történetének Sárvárhoz kapcsolódó emlékeit. Az elhangzott előadásokból és Tinódi műveiből válogatva emlékkönyvet szerkesztettek és azt a Sárvári Községi Tanács bizonyosságául annak, „hogy népünk, ez a sok

Kármán József, mint a többi korabeli protestáns egyházi vezetőemberek, inkább racionalista felfogású volt. Amit Kármán az „Ahdungen eines jüngerer Bruders über den Zweck des Ordens” című kéziratának töredékesen fennmaradt részleteiben titkokról és szellemekről ír, aligha vonatkozhatik a losonci családi kör emlékeire.

A *Fanni hagyományai* méltatása során indokoltan emeli ki Gálos az elbeszélés eredetiségét, szemben azokkal az elavult vélekedésekkel, hogy — a Bácsmegeyeihez hasonlóan — egyik német Werther-utánczat átdolgozása. A műfaj természetesen nem eredeti, de a mese, a szerkezet, az egész megformálás Kármáné. Nehezen érthető viszont, hogy miért utasítja el Gálos a személyes élmény lehetőségét a Fanni keletkezésében. Nem a Markovics grófnéval szövődött szerelmi viszonyra gondolunk; a közkedvelt szép-asszony alakja valóban nem egyeztethető az epekedésben elhervadt lánykéval. De — mint Galos is írja (76. l.) — „Hét-nyolc esztendő történetében Markovicsné csak egy volt a több eset közül.” Miért ne lehetne feltenni, hogy az „esetek” között nemcsak olyan egyértelmű szerelmi viszonyok voltak, mint ez, hanem olyan is, amely indítékot adhatott a szentimentális elbeszélésre.

Ha le kell is mondanunk arról, hogy bármilyen adatnak nyomára jussunk Kármán más szerelmeiről, az élmény lehetőségét nem szabad ah ovo kizárnunk a *Fanni* genezisének motívumai közül.

Sok új adat felhasználásával mutatja be Gálos Rezső könyve a Kármán és a Ráday-család kapcsolatát, amelyben termékeny irodalmi ösztönzések éppúgy közrejátszottak, mint csábítások a könnyelmű életre. Azokat a dokumentumait, amelyek nem fértek a kismonográfia keretébe, a függelékben ismerteti a Ráday-családról. Növeli a könyv értékét Kármán eddig kötetbe nem gyűjtött írásainak közlése.

Vargha Balázs

próbát kiállt, hős nép kész arra, hogy akár áldozatok árán is féltve őrizze, ápolja és szeresse ősei gazdag, szép hagyatékát” — szépen kiállított kötetben kiadta. A kötet négy tanulmányt foglal magában. Klaniczay Tibor *Tinódi Sebestyén emlékezete* című tanulmánya nem *emlékbeszéd*, hanem adatokban és szempontokban gazdag kifejtése annak a fogalomnak, amit irodalmunkban deák-énekmondónak nevezünk. Tinódiiban annak leg-

magasabbra nőtt alakját jelöli meg, akinek fontos szerep jutott irodalmunk és a magyar politikai gondolkodás kialakításában is. Ugyanilyen széles keretbe fogja Tinódit Legányi Dezső *A magyar zene Tinódiig* című írásában. Tinódi nem egyedülálló jelenség, nem is névtelenek seregéből emelkedik ki, hanem az ősi magyar énekmondók hagyományain nevelődött kiváló muzsikus. Az első magyar műzene, a históriás ének mestere volt, aki korának magyar népzenejéből külföldi minták szemmel tartásával kimagasló értékűt alkotott. Horváth István Károly a helyi történetébe, irodalomtörténeti emlékei közé állítja Tinódit, mikor felvázolja *Sárvár szerepe a XVII. század magyar kultúrájában* című tanulmányában Sylvester János, Dévai Biró Mátyás, Pesti Mátyás a sárvári nyomda, Abádi Benedek és Magyar István sárvári működésének tömör történetét. Végül Naszádos István *Tinódi rövid életrajza és énekeinek történeti háttérében* Tinódi korának történeti viszonyait és az eseményekben gazdag kor történéseibe kapcsolva Tinódi életútját mutatta be. — A tanulmányokat több mint 120 lapos válogatás követi Tinódi műveiből. A gazdag anyagú antológia Tinódi legjelentősebb műveiből veszi anyagát, a hangsúlyt azonban a kor eredményeit, a török háború

epizódjait bemutató énekekre helyezi. A szemelvényeket három csoportra osztja, melyeknek *A múlt idők és messze történt dolgok krónikája*, *A kortárs és szemtanú* és végül *Borokancsó mellett az összefoglaló címe*, s már önmagukban is alkalmasak arra, hogy Tinódi költészetének tematikáját sommásan megadják. A szemelvények előtt tömör tájékoztató áll az énekek történeti és irodalomtörténeti háttéréről és közlik azok dallamát is. A szemelvények hű és hiteles képét adják Tinódi költészetének, alkalmasak arra, hogy Tinódit közelebb hozzák a ma emberéhez. Ez volt a célja a kötet szerkesztőinek és kiadóinak is. És a sárvári vár lovagtarmének képeivel díszített kötet el is érték céljukat. S e törekvésükben mindenképpen példát mutattak. Irodalmunk hagyományainak, értékei megismertetésének egyik helyes módja, ha azokat azokhoz a helyekhez rögzítjük, melyek írójuk életében, vagy a művek keletkezésében szerepet játszottak és ezzel egy-egy táj, vidék lakossága nemzeti öntudatának részévé tesszük. Ennek helyes módszerére kiváló példát adtak a sárvári Tinódi napok és ezért kell — egyéb értékén felül — nagyrabecsültünk a Tinódi Emlékkönyvet is.

Tinódi Lantos Sebestyén válogatott munkái

Összeállította és a jegyzeteket írta Bóta László. Magyar Könyvtár. Magvető könyv-

kiadó. Bp. 1956. 259 l.

A régi magyar irodalmunk értékeinek újraismeretében nagy és igen megbecsülendő szerepet játszó Magyar Könyvtár Tinódi műveit is az olvasók kezébe adta. A kötetet összeállító Bóta László függetlenítette magát a *Cronica* közlési rendjétől és Sziládyval ellentétben az énekeket keletkezésük szerint szedte rendbe, így már a Tinódi művek egymásutánjában érzékeltette a költő fejlődését. A mitológiából merített ó-görög széphistóriából és a bibliai tárgyat feldolgozó énekből indul Tinódi költészete, melyet Buda veszésének, Török Bálint fogságának tragikus fordulata, hirtelen kimozdított, a csupán szórakoztató, vagy a múlt eseményein példázgató moralizáló költészetből. Tinódi ekkor magára talált, arra az énekszerzőre, aki rádöbbsent a török veszedelem nagyságára, melyet a magyarság érzése, szerint még nem ismert fel eléggé és ezért nagyszabású agitatív munkát kezdve, az eseményeket azonnal megvizsgálva és a hibákat megmutatva hívta fel a nemzetet a török elleni összefogásra. Költészetének nagyobb fele ez a rendkívül mozgalmas, sokszínű énekanyag, amelynek összeállítása, adataiban hitelességre törekvő összegyűjtése, Tinóditól sok törődést

és utánjárást követelt meg. Az öregedés felé haladva utolsó éveiben már nem is bírta ezt a sok bajjal-gonddal járó mozgékony életet és ekkor születnek nagy, hosszú énekei, mint az Erdélyi história, vagy a Zsigmond krónika, melyekben, az énekformát megőrizve, voltaképpen a napi eseményektől független, szélesebb keretű megmutató és még forráskutatás alapján is álló történelmet akart írni. E fejlődést érezzük a válogatásban, amelyet Bóta gondos jegyzetekkel és szójegyzékekkel magyarázott. — Nagyjából egyetértünk Bótának a versek után írt utószavával, de hangsúlyoztuk volna, hogy Török Bálint fogságbaesése nemcsak egyszerű existenciális probléma Tinódi életében, nemcsak egyszerűen arról volt szó, hogy ekkor a Török-családtól továbbálva egy másik főúr udvarába szegődött, hanem arról, hogy költészete ekkor kapott tudatos politikai tartalmat, mint, ahogy Buda elvesztése az egész magyarság politikai gondolkodásában is új fordulatot jelentett. — A szépen kiállított és képekkel gazdagított kötetben hiába kerestük a képek magyarázatát. Kár, mert nem mindegyikről tudjuk azonnal megállapítani, hogy mit is ábrázol.

Műemlékeink. Képzőművészeti Alap Kiadó vállalata. Bp. 1957. 46 l.

Tinódivál foglalkozva terelődött figyelmem a legszeleesebb olvasó rétegek előtt is népszerű *Műemlékeink* című sorozatnak a sárvári várat ismertető füzetére, H. Takács Marianna mielőtt a vár műemléki ismertetéséhez fogna, kitűnő összefoglalásban Sárvár irodalomtörténetével vezeti be tanulmányát. Beszél a Nádasdyak irodalompártolásáról. Nádasdy Tamásról a humanista műveltségű főúrról, Melanchthonhoz való kapcsolatáról, a Sárváron működő Sylvester Jánosról, az itt menedéket talált Dévai Bíró Mátyásról, Tinódiról, a sárvári iskoláról és nyomdáról. Az apja művét továbbépítő fekete bég, Nádasdy Ferenc támogatja Magyar Istvánt. Művészettörténeti munkáról lévén szó, természetesen az, hogy az irodalompártoló Nádasdyak arcképét a műgyűjtőkével gazdagítja és a nádortól a lefejezett országbíróig, négy nemzedéken át mutatja be, mint válik Sárvár a minden ízében barokk mecénás és műgyűjtő Nádasdy Ferenc országbíró otthonává.

Irodalomtörténet-íróinknak fel kell figyelniük a *Műemlékeink* füzeteire, nemcsak azért, hogy számontartsák az azokban található irodalomtörténeti adalékokat, hanem azért is, hogy a művészettörténeti, műemléki tanulságokat szaktudományunk számára is hasznosítsák. A 16. század kutatója bizonyosan haszonnal olvashatja Visegrád, Sárospatak, Tata, Siklós, Eger, és a közeljövőben megjelenő Szigetvár műemléki leírását, vagy a későbbi koroké, az egri liceum, a sárospataki kollégium, Nagytétény, vagy a Balaton melléki préházak művészetét ismertető füzeteket. Az irodalmi alkotások megértéséhez visznek közelebb ezek a füzetek, melyeknek szerzői rendszeren maguk is felhívják az irodalomtörténeti vonatkozásokra a figyelmet, nagy szolgálatot téve ezzel nemcsak szakirodalmunknak, hanem irodalmunk története népszerűsítése ügyének is.

Jenei Ferenc

BALASSI VERSEINEK ÚJABB KIADÁSAI

Balassi Bálint összes versei. Sajtó alá rendezte Bóta László. (Bevezette Fekete Sándor) Bp. 1954, Szépirodalmi könyvkiadó. — Balassi Bálint összes versei és levelei. (Sajtó alá rendezte Eckhardt Sándor) Bp. 1955, Szépirodalmi Könyvkiadó. — Balassi Bálint összes versei. (Az Utószó Székely János munkája.) Bukarest [1958], Állami Irodalmi és művészeti kiadó. — Két válogatott kiadás is megjelent: Balassi Bálint válogatott költeményei. Összeállította és bevezette Fekete Sándor. Bp. 1952, Szépirodalmi Könyvkiadó. (Szépirodalmi kiskönyvtár.) — Balassi Bálint válogatott versei. Válogatta és az előszót írta Nagy László. Bp. 1957, Móra Ferenc Könyvkiadó. (A magyar költészet gyöngyszemei.)

Eckhardt Sándor kritikai kiadása első nagy klasszikusunk népszerűsítésében is fordulópontot jelentett. Könyvkiadásunk általános fellendülésén belül elsősorban Eckhardt szövegkritikai munkásságának köszönhető, hogy Balassi összes versei újabban három népszerűsítő kiadványban is napvilágot láttak:

E kiadványok népszerűsítő jellegével itt nem foglalkozunk. Fekete Sándor igényes bevezető tanulmánya (lásd Pirnát Antal méltatását, It 1955, 363—70.) vagy Székely János szellemes és meghökkenítő paradoxonokkal teli utószava minden bizonnyal alkalmasak arra, hogy az olvasók bizonyos rétegeinek érdeklődését felkeltsék a nagy költő életműve iránt, ám az 1955-i kiadás nagy sikere azt mutatja, hogy pontos szöveg, szép papír, izléses kiállítás önmagukban is elegendőek Balassi népszerűsítéséhez.

A kritikai kiadás két kötete számos ponton végleges eredményt ért el a Balassi-filológia területén, de ugyanakkor a további szöveg-

kritikai munka nagy fellendülését is eredményezte. A népszerű kiadások szerkesztői nem elégedtek meg a kritikai kiadás szövegeinek egyszerű újranomásával, hanem figyelembe vették a legújabb kutatásokat is. Különösen Eckhardt 1955-i kötete ad sok újat. Itt annyi kisebb-nagyobb jelentőségű változtatással találkozunk, hogy ez a kiadás joggal tekinthető a kritikai kiadás I. kötete második, javított kiadásának. (A bukaresti kiadás — nagyon helyesen — ennek a szövegét vette át változtatás nélkül.) Ezért ennek a kiadásnak a főbb eredményeit tekintjük át vázlatosan.

Balassi verseinek szövegállománya változatlan maradt, mindössze a „Mégsejtett szívemnek sok fohászkodási...” kezdetű töredék (98. sz.) maradt ki ItK 1955, 463. alapján. (Mindig a kritikai kiadás éneksorszámait idézem.) A levelek közé már bekerült egy újdonság is: az Ernő főherceghez 1578-ban írt levél (235—9. l.), mely néhány új vonást ad Balassi pereskedéséhez és a